yeryüzü

BU SAYIDA

ORHAN VELİ — A. ÂRİF
A. KADİR — GİLBERT MURY
M. ABİDİN ÖZKAN — MEHMET FIRAT
ARİF BARİKAT — ORHAN KEMAL
NİHAT BURUŞUK — MEMET FUAT
M. SABRİ ALTINEL — ŞÜKRAN KURDAKUL

ON BEŞ GÜNLÜK FİKİR, SANAT DERGİSİ

SAYI: 1 — 15 EYLÜL 1951 — KURUŞ: 20

N. Varlı tarafından TİSTAV'a bağışlanmıştır

YENİ ÜZERİNE

Güzelin daima yeni olduğunu kabul etmek lâzım; fakat yeni bazan kendi özüne zıt kuru bir şekilden ibarette olabilir; yani güzel olmayabilir. Daha doğrusu yeni bazan eskiyi, çirkini örten bir maske bir sıra vazifesi de görebilir.

Bu gerçeğin, yeni olmayı, yeni yaratmayı arzuluyan sanat hüviyetleri henüz şekillenmemiş genç nesillerce hakkıyla kavrandığını iddia etmek zordur. İleri bir sanatkâr olmak veya ileri bir sanat görüşu taşımak için mutlaka her «yeni» şeyi beğenmek, benimsemek gerektiği düşüncesi gerçek ileri sanatın gelişmesine engel olmak ta devam ediyor. Gazetemizin bir vazifesi de, bu yanlış görüşle savaşmak, gerçek yeni ve ileri sanatın yolunu genç nesle aydınlatmak olacaktır.

Sanatkâra hamle veren kuvvet, sadece «yeni bir şey» yapmak arzusu olamaz. Onun vazifesi, dış âlemi sanatkâr ruhunun ışığında süzerek yeniden dış âleme vermektir. Yeniyi o, ancak bu suretle vücuda getirebilir. Hayatı ve eşyayı çarpıklaştırmakla, tanınmaz bir şekle sokmakla yeni yaratılmış olmaz. Yeni ve ileri sanat eseri yaratmanın tılsımı daima değişen, daima yenileşen hayatı, dış âlemi olduğu gibi, değişen, daima yenileşen şekliyle aksettirmektedir. Sanatkar, hayatı değişen şekli ile verebilmek için eski ifâde şekil ve vasıtalarını yetersiz bulacak, onları yenilemek ihtiyacını duyacaktır. Fakat hayatı değişen şekli ile olduğu gibi görmeden sanatta yenilik yapmak, ancak gerçeği çarpık bir aynada aksettirmek olur. Gerçek hayatın ileri sürdüğü doğru ifâde vasıtalarını bırakıp, mesela, karelerde, üçgenlerde, dairelerde bir şeyler gören kübizm, eşyanın aslını bir tarafa bırakıp gölgesiyle, karaltısıyla uğraşan sembolizm, güzeli rüyalarda, sayıklamalarda arıyan surrealizm, saldırgan, emperyalist bir ruh haletinin ifâdesi olan fütürizm, birinci dünya harbinin batı aydınında uyandırdığı şaşkınlığı dile getiren dadaizm, tekniği fetişleştiren, bir makina estetiği yaratmaya çalışan konstrüktürizm v.s. hep bu çarpık aynanın akisleridirler.

Sanatkarın asıl kaygusu, ruhunun tâbii bir fonksiyonu, karşı durulmaz bir ihtiyacı haline gelen işi yapmak değilde modaya uymak yahut yeni bir moda bulmak olursa vücuda getireceği şey şekli özüne zıt kuru bir «yenilik» ten ibaret olur. Bu çeşit faaliyet, böyle bir kaygı gerçek sanatkârın tabiatına aykırı düşer. Sanatkarı iten kuvvet başka bir kuvvet olmak gerektir. 19 uncu yüzyılın büyük bir düşünürü, «ipek böceğini ipek kozası yapmaya zorlayan hangi kuvvetse sanatkârı da sanat eseri yapmaya zorlayan aynı kuvvettir» diyor. Bu kuvvet sadece «yeni bir şey» yapmak arzusundan doğmaz. O, herşeyden önce, sanatkârın içinde biriken sanatkâra has enerjiyi sanatkâra has bir şekilde harcamak ihtiyacından doğar. Dimağı, değişen hayatı sanatkârca ifade etmek ihtiyacının verdiği kuvvetle işliyen sanatkâr yeni yaratmanın sırrına ermiş demektir. Sadece «Yeni» bir şey yapmak, bir dalga uyandırmak, bir gürültü koparmak arzusuyla işliyen bir dimağın eseri ise ne gerçek sanat eseridir, ne de yenidir.

Sanatta yenilik ve ilerilik mutlaka eski sanat eserlerine, eski sanat şekillerine aykırılık manası ifâde etmez. Aksine, yeni bir çığır açmak büyük sanatkarların yolundan yürümekle, onların iyi taraflarını benimseyip geliştirmekle kabildir. Büyük sanatkârların yolundan yürümek yeniyi yaratmanın sırrını öğrenmek demektir, âdi bir taklitçi, bir kopyacı olmak başka şeydir.

Yeniyi yapmak, bir yandan, ileri harekete engel olan eski kaideleri, prensipleri, gelenekleri yıkıp yenilerini kurmak, öbür yandan da geçmişin en ileri en demokratik geleneklerini devam ettirmek, geliştirmekle mümkündür. Yenilik ve ile-

YERYÜZÜ

(Sonu ikincide)

PALME ACADEMIQUE

Orhan Veli'nin bu küçük yazısı hiç bir yerde yayınlanmamıştır. Bu konuda kimse kalem oynatmadığı için, bir yıl önce yazıldığı halde okuyucularımız Palme Academique'in aktüalitesinden kaybetmemiş olduğunu göreceklerdir.

Yeryüzü

İktisat alanında amerikalılar, kültür alanında da fransızlar, bize, ellerinden geldiği kadar yardım etmekten kaçınmıyorlar. İktisat alanında topla tüfekle, kültür alanında da nişanlarla kalkınıyoruz. Sabrı Esat Siyavuşgil'den sonra, değerli fikir adamımız İ. Galip Arcan da fransızların Palme Academique nişanıyla nişanlandırıldı. Veren de sağ olsun, alan da.

Gazetelerimizin yazdığına göre İ. Galip Arcan'ın bu nişanı alması, bugüne kadar elliden fazla fransız piyesini dilimize çevirip sahneye koymuş olması yüzündenmiş. Elliden fazla fransız piyesini bir başka dile çevirmiş yazar belki de dünyada yoktur. Ama ne çıkar; Türkiye'de varmış ya, yeter. Üstelik çevrilen piyeslerin kimlere ait olduğu da mühim değil. Fransızlar kendilerini dünyaya Louis Verneuilles'lerle tanıtmak istiyorlarsa bize ne.

Bununla beraber, son çevrilip de İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda oynanan eser üzerinde bir saniye durmak istiyoruz: Diyelim ki, Türk seyircisine Molière,in Don Juan'ını göstermek gerekti. Ama, bunun için, eseri yeni baştan tercüme etmeye ne lüzum vardı? Melih Cevdet'le Erol Güney'in tercümleri hattâ Vefik Paşa'nın adaptationu bundan daha mı kötü idi? Maksat nişan almaya bir vesile hazırlamaksa ve önceki tercümelerden daha iyisini yapmak mümkün değilse, — onlara baka baka — hiç olmazsa onlar kadarını olsun, yapmak mümkün değil miydi?

Orhan Veli KANIK

Hepimizin Birer Orozco Albümümüz Olmalı

OROZCO

Jose Clemente OROZCO, 23 kasım 1883 de Meksikanın Jalisco eyaletine dâhil, Ciudad Guzmanda doğdu. Tarih sırası ile yaptığı freskler aşağıda belirtilmektedir:

1922-27 de, Meksika'nın D.F. şehrindeki (National Preparatory School) Freskler yaptı.

Meksikada, D.F. de Kiremit imalâthanesine Freskler resmetti.

Orizabada, Vera Cruzda San'at (ticaret) okuluna Freskler yaptı.

1930 da, Kaliforniyadaki Claremont da Pomona Kolejine (Promete) adlı meşhur Fresk'ini yaptı.

1931 de Newyorktaki (yeni sosyal araştırmalar okuluna freskler çizdi).

1932-1934 de Honover N. H. de Dartmouth Kolejindeki Baker Kütüphanesine freskler resmetti.

1934 de Meksikada D.F. Güzel san'atlar sarayına Fresk yaptı.

1936-1939 da Guadalajara şehrinin üniversite hükümet dairesi ve Cabanas Asylum adlı binalara fresklerle doldurdu.

1940 da Mich Jiquiljan, Gabino Ortiz Kütüphanesine freskler resmetti.

1940 da Newyork Modern San'at müzesi divarlarına boydan boya fresk yaptı.

1940-1941 Meksikada D. F. de milli adalet sarayına freskler çizdi.

1942-1944 Meksikada, D.F. de Jsa Hastahanesi Kilisesinin divarına fresk yaptı. [illegible] en büyüğü hak, Realiteyi değil, [illegible] değiştirerek sa[illegible] [illegible]ları çıktı. [illegible] Dâhi ressam hakkında 2 monografi [illegible] [illegible]lmıştır.

Bunlardan biri Alma Reed'in — Jose Clemente Orozco — adını taşıyan 1932 de Newyorkda Delphic Studies bastığı monografidir. İkincisi Justina Fernandezin 1942 de Meksika D.F. de çıkardığı (Jose Clemente Orozco, Forma e Idea) — tabi'i Liberaria de Porrua Hnos Ycia dir.

Büyük Meksikalı ressam Jose Clemente Orozco muazzam ve mütekâsif bir sanatçıdır. Zira artistimiz zamanının olaylarını insani semboller halinde vermek gibi müstesna bir kudrete mâlikti. Orozco büyük cemiyet vâkalarını insani semboller halinde canlandırırken, o insanların keder ve neşesini de bütün sıcaklığı ve samimiyeti ile verebilmiştir. O hadiselerin ta derinliklerine nüfuz etmesini bilmiş, realiteyi tabiiliğinden hiç bir şey kaybettirmeden iyilik ve fenalık taraflarını, güzellik ve kabalığını, ahlâk yüksekliğini, ayni yaratıcı kudretle varlığın bütün esrar ve muammalı cephelerini aksettirebilmiştir.

Orozco şüphe yok ki günümüzün en iyi karakter artistidir... Adaletsiz dünyada insan çoğunluğunun çekmekte olduğu ıstırap ve sefalet onun başlıca çalışma konusu olmuştur. Beşeriyetin ıstırabı sanatkârı tasalandırmış ve OROZCO'nun eserlerinin özünü işte bu ıstırap ve ondan kurtuluş imkân ve çareleri teşkil etmiştir. OROZCO insanı tema olarak ele alıp işlemiş, tarihi ve aktüel hayatı ile siyasi, iktisadi mücadeleleri ile onu vermiştir.

OROZCO'nun (1922)de Preparatory School'un duvarlarında canlandırdığı Meksika ihtilalinin tropik sahneleri bütün azamet ve şümulünü hiyanet ve kahpeliklerin iğrenç sonuçlarına haykırmakta ve zamanımızın ve gelip geçmiş bütün insanlık tarihinin en heybetli dramını, yeni fikirler altında dünyanın yeniden doğuş ve kuruluş hamlelerini canlandırmaktadır. Bütün eski, köhne şekiller, nizam ve yasaklar devasa bir içtimai zelzele ile yıkılıp yerine yeni baştan [illegible]aze ve temiz kuvvetlerle yeni bir dün[illegible]ğmaktadır.

«Siper» adlı abidesinde O[illegible]ülür hâlinin en tüyler ürperti[illegible]l görem. [illegible]rmak. Siperde zahire [illegible]len mücadelenin bi[illegible]meyizun [illegible]e siperden sonraki hürriyet hikâri[illegible]ap, [illegible] bu freskte sezersiniz. «Köylü, işçi ve asker» adlı eserinde realite bütün çıplaklığı ve öğretici, olgunlaştırıcı felsefesi ile yüzlerinden okunur. Burada tipler hiç de zorlanıp idealize edilmemiştir ve insan hakikatle yüzyüze bırakılmıştır. Buradaki köylü Meksika veya bütün dünya ırgatlarının çekmekte oldukları sefalet ve ıstırapların bir sembolüdür. İşçi mücadelesini yürütmekte, asker zaferin tahakkukuna amil olmaktadır. Bu üçlü kompozisyon sanat tarihinin en kudretli eserlerinden birini teşkil etmektedir.

1934 de Meksika Güzel Sanatlar Sarayında yaptığı Kathassis tablosunda cinsiyetinin açlığını gidermek için satılığa çıkarılmış kadının o zoraki ve tekmil içininkini yüzüne aksettiren acı ve dayanılması imkansız sırıtışı OROZCO ifade kudretindeki erişilmez harikuladeliğini göstermektedir. Kadını sırf cinsi bir âlet addeden iğrenç ve köhne telakkiyi yerin dibine batıran bu fresk değilmesi gereken içtimai yaralarımızdan en önemlilerinden birine daha parmağını basmaktadır.

Guadalajaro Üniversitesi amfisinin kubbesine yaptığı «İnsan» temasında OROZCO (1935) filozofik antrapolojisinin bütün artistik ifadelerini vermiştir. Burada dâhi sanatkâr idelerinin tahakkuku yolunda mücadele eden insanı, ıstırap ve acılarını, yumuşak ve asi taraflarını, ümid ve ümitsizliğini terennüm etmiştir.

«Hürriyet uğruna mücadele» adlı Guadalajaro hükümet binasına 1936 da yaptığı şaheser fresko'siyasi ve iktisadi hürriyet uğruna insan oğlunun yürüttüğü tarihi mücadeleyi bütün azamet ve dehşeti ile vermektedir.

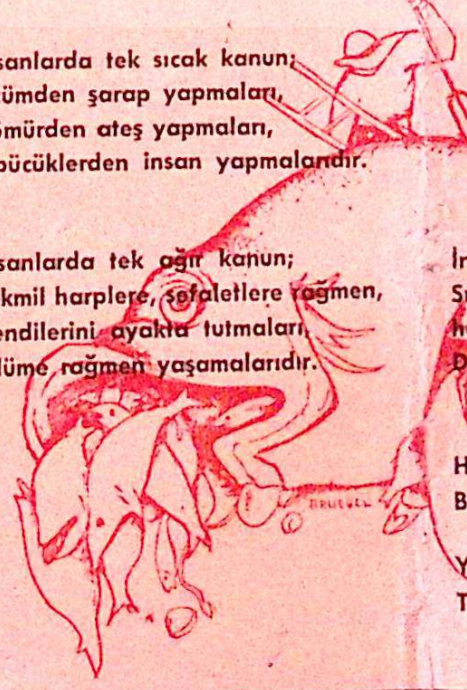
OROZCO'nun Neo klasik sanat anlayışı 18 inci asırda yaşamış mimar ve heykeltraş Don Manuel Tolsa'dan mülhemdir. Ispanyolların Amerikayı zaptı ve Amerikada yeni bir devrin açılmasını tasvir eden tablosu «Herman Cortez»i çelik adam olarak belirtmekte ve tarihi vakıaları bütün çıplaklığı ile aksettirmektedir. Amerikanın hiristiyanlaştırılması adlı freskosunda kanlı imha hareketi ve dinle beraber sokulmak istenen anlayış belirtilmekte ve tabloda bu El Greco tarzı OROZCO stilinde meydana konulmaktadır.

(Sonu üçüncüde)

ASIL ADALET

Paul ELUARD

İnsanlarda tek sıcak kanun;
Üzümden şarap yapmaları,
Kömürden ateş yapmaları,
Öpücüklerden insan yapmalarıdır.

İnsanlarda tek ağır kanun;
Tekmil harplere, sefaletlere rağmen,
Kendilerini ayakta tutmaları,
Ölüme rağmen yaşamalarıdır.

İnsanlarda tek güzel kanun;
Suyu ışık yapmaları,
hayali gerçek yapmaları,
Düşmanı kardeş yapmalarıdır.

Hep yarolan kanunlardır bunlar;
Bir çocukcağızın tâ yüreğinden başlar,
Yayılır, genişler, uzar gider
Tâ akla kadar.

Çeviren: A. Kadir.

TİSTAV

Sanata Dair

Her devirde köhne düzeni ne bahasına olursa olsun ayakta tutmaya ve her ileri seyi önlemeye çalışan zümreleri en çok ileri sanatçılar ürkütür ve düşündürür. Çünkü ileri sanat halk için, yayılıcı ve geliştirici olduğu kadar, bunlar için kücültücü ve yıkıcıdır. Hâkim zümreler bu tehlikeçeyi iki yoldan önlerler: Korkutma yolu, satın alma yolu.

Bugünde dolar medeniyeti, fikir, sanat ve edebiyat muhitlerini bir yandan altına boğar, bir yandan da bütün yayın vasıtalariyle istediğini bir anda kepaze ederken en modern usullerle insan öldürmeğe kadar, bütün imkânlarını her ileri kımıldanışın başı üzerinde sallar - durur. Artık sanatçı içine gömüldüğü nimetlerle sarhoş ve herseyini kaybetmek tehlikesiyle hesaplı ve ürkektir.

Son asır romanının, Remarekten Steinbeck'e kadar bütün değerleri ne basın mensupları ne de debiyat gediklileri arasından çıkmamıştır. Bunların çoğu, bayatın büyük ve acı kavgasını yürüten insanlar arasından gelme amatörlerdir. Sanatları hayat kavgasının ateşinde zağlanmıştır, güçlenmiş, kuvvetlenmiştir. Edebi eser yaratmanın değil, yaşadıkları ve inandıkları seyi anlatmanın, kaygusu ile heyecanı ile doludurlar. İnsan oğlunun bir ileri adım daha atması için söyleyecek sözleri vardır. Yunan ve Lâtinden bugüne kadar yapmacıksız, özentisiz, gerçek ve temelli sanatın da bundan başka yolu olmamıştır.

Gene çok defa bu sanatçılar piyasaya çıktıktan sonra, yavaş yavaş kitleyle bağlarını koparmaya, şöhretin ve paranın tılsımı ile yamru - yumru olmaya başlarlar. Evvelce kazandıkları güç ve kuvvetle bir zaman daha geçinirler; kendi kendilerini tekrar ederler; ve nihâyet sıfırı tüketirler. «Bu güzel düşünceniz kaç dolar eder?» deyen toplumdaki sanatçının hikâyesi budur.

Bizde sanatçının böyle pahalıya satın alındığı olmamıştır. Bizim sanatçının yolu, umumiyetle baslı ile kesilmiştir. Tanzimattan sonra edebiyatımızın toplumа dair söyleyecek bir seyleri olmuştur. Fakat ileri edebiyat «Fermân-ı Âlîsden, 1867 sansür kararından bu yana devamlı bir şeklide korkusuz, rahat ve ferah konuşamamıştır.

Baska romanı yavaşlatır, durdurur, sinemayı, tiyatroyu siler, fakat ileri şiirin oluşunu çok defa şiddetlendirir. Şiirin yazılması kolay değildir; fakat okunması, saklanması, yayılması kolaydır. Şiire hâfıza da yardım eder, şiir önlenmez. Bu sebeple, hele Fikretten sonra, ileri Türk şiiri, toplumdaki yaratıcı insanların şiiri yarıyarıya toprak altında süre gelmiş. baskıya karşı gelişmiştir. Gene bu sebeplerle 1951 deki Türk şiir tepesinin yanında romanımız hayli ufacık kalır. İleri şiirimizin köklü temelli, kelimenin tam manası ile MİLLÎ olusuna karşılık hikaye ve romanımız bazen kopya ve taklit, bazen ürkek ve yapmacık köldü ve gerçek olduğu vakitlerde de büyük terkipten uzak, eksik hatta kırıntı halindedir.

Türk dilinin, Divan ve Halk edebiyatlarında Yüz yıllarca şiirde kullanıla gelmesinin de de bu netice üzerinde ihtimal bir payı vardır. Kanaatimizce bu değişle Sabahattin Âlî'den Orhan Kemale kadar hikâye ve romanda yapıla gelen işler inkâr değil izah etmiş oluruz.

Romanımızla şiirimiz arasındaki hiç te tabii olmıyan bu nisbetsizlik daha nekadar sürecek? Şüphesiz şiirimizde olduğu gibi hikâye ve romanımızda halk kitlelerimizin içinde, onların büyük ve ileri dâvâsına yüzde yüz bağlı, usta kişiler tarafından verilecekti. Belki de mevcut şartlara rağmen; hatta artık o şartları da parçalayarak... Bakalım bu tohum toprağın altında daha ne kadar kıvranacak, cürmeden, ezilmeden, nerede, ne vakit çimlenecek filizleneceK?..

Mehmet Abidin ÖZKAN

CESARET İSTER

Bir eski yolculuk var
Bir araba yolculuğu
Atlar zayıf
Hava yağışlı
Ve çamur yollar
Çamur yollarda tekerlekler güç döner
Yokuşlarda tabana kuvvet
Toprak kıraç
Sabanla başa çıkılmaz
Derinde henüz keşfedilmemiş bereket.

Koçhisar gölünü gördüm
Beyaz ve durgundu.
Üç aya kalmaz tuz kesilirmiş
Şimdilik su.
Civarında kürt aşiret köyleri
Civarında düz ovada koyunlar yayılmış
Akşam olmuş boş karınlar,
Etrafta yeşerecek ağaç yoksa da
Dağlarda kalan kardan belli
Mevsim daha kış.
Çobanlar duruyor tepelerde
Çobanlar kavalsız ve sâkin
Saatler devri ile yürüyor
Çamurlu tekerleklerin.

Kafamda bir eski yolculuk var
Havada bir yağmur inceden
Anadoluyu sevmek cesaret ister
Adım başında yoksulluk
Adım başında keder
Ve kelepçe adım başında.

Ârif Barikat
1946

HALK MUSİKİSİNE DOĞRU

Musikide geri bir durumdayız. Sanatın başka çeşitlerinde görülegelen ilerlemeler musikide yok. Halka ulaşma ve batıya yönelme yolunda. resimde, şiirde, hikâyede atılan adımlara karşılık musiki simdiyedek yerinde sayıyor. Halk alışkanlıkları ile başbaşa bırakılmış. Kimse de bu konuda eğitim sorumluluğunu yüklenmiyor. Bu ilgisizliğin bilerek yapıldığında şüpheniz olmasın! Çünkü sık sık halkın görünürdeki şark musikisi sevgisi, ileri ve gevşek musikiyi savunanların başına kakılmıyor mu?

Batı musikisinin memlekette varlığından bahsetmek güç olur. Öyleya bir musiyiciyi pek pek birkaç bin kişi dinler; en iri kıyım bestecimizi üç beş bin kişi tanırken musiki ile ilgili olayların başarı veya başarısızlığından dem vurmak bile gülünç olur. Hem zaten canım bu iki üç bin kişi halkın ta kendisi değildir ya! Çoğu sanatı fantazi lüks bir eğlence aracı sayan; aydın geçinen paralı kişilerdir.

Halk şimdi yedek musiki ihtiyacını kendisi geçiştirmiş. Türküler yakmış, maniler düzmüş, koşmalar çağırmış... Ama sade bunlarla yetinecek değiliz ya! Halkımızın eğitimine göz kulak olacak gerçek bir musikimiz olması gerekmez mi? Fakat arzuladığımız musikiyi yazacak bestecinin bu halk sanatı örneklerinden geniç çapta faydalanması gerekiyor. Bu konuda düşünürken dünya halkları arasındaki — şimdiyedek idareci azınlıkların örttükleri — sıkı yakınlığın musiki alanında yarattığı benzerlikleri gözönüne almak yerinde olur. Dünya musiki çerçevesinde yeni olan bir memleket musikisi yaratmağa didinirken folklora dört elle sarılmak gerektiğini bu da anlatmıyor mu?

Hem genç sanatçı tutup da alaturka gibi yıpranmış bir zümre musikisine el atacak değil. Halk zaten eskiden beri alaturka ile, o varlığı ile öğündükleri «hakiki alaturka», klâsik şark musikisi ile pek ilgilenmez. O padişahtan tutunda ağzına kadar idare eden sınıfın musikisidir.

Bestecinin kullanacağı teknik de yetenekleri türlü şekillerde ve yıllar yılı denenmiş olan o batı tekniğidir. Bütün toplumlarca ortaklaşa kullanılan bu teknik yerine, alaturkanın 24 gayri müsavi aralıklı çeyrek seslerden yapılmış perdesiz, yüzeyel nağmelerini arzulayanlar da var. Ama artık onları pek ciddiye almamak lâzım.

Batı tekniğini kullanan bu günkü bestecilerimizin çoğu da «Musikinin en yüksek ve esaslı vazifesi insana bedii bir heyecan sağlamaktır» sanıyorlar. Dolayısıyla musikilerinde aradığımız özellikler yok. Bizim için genç ve günün toplumsal sanatının amaçlarını bilen musikiciler lâzım.

Gelgelelim böyle koskoca bir konu da tek başına sanatcı tarafından başarılamaz. Bireyci didinmeler ister istemez boşa gider. Önce sanatcıların görevlerinin amacında birleşip ortak çalışmaları gerekiyor. Sonra da devletin her yönde onları desteklemesi şart.

Ancak o zaman toplum için gerçek bir musikiden söz açılabilir ve... musiki de sadece — şimdiki gibi — müreffeh kişilerin zevk ve eğlence vasıtası olmaktan kurtulur.

Nihat Buruşuk

★

YENİ ÜZERİNE

(Birinci sayfadan)

rilik, bazı moda düşkünlerinin yaptığı gibi, sanat eserinin dış ve iç şekliyle ilgili ifâde vasıtalarını atmak, fakat yerlerine daha iyi bir şey koymamak yahut hiç bir şey koymamak demek değildir. Yeni prensipleri, yeni kaideleri hayat ileri sürer; sanatkarın vazifesi hayatın içine dalmak, onları bulup çıkarmak, şekillendirmektir.

Beklediğimiz, özlediğimiz sanatkar bu çeşit sanatkardır.

YERYÜZÜ

Yollar ve İsmailgil

Konyada
Tozlu bir yolda
Yozgatta
Uzak bir yolda
Adanada
Sıcak bir yolda
Ne fena ne fena

Şehirden dönüyorum yorgun - argın
Gözü yollardadır kızım Ayşemin
Heybemde bir çift simit
Yüreğimde umut

Aydında
Üzüm yüklü, bir bağda
İki katlı İsmail
İzmirde
Tütün dolu bir depoda
İsmailin gebe karısı
Yozgatta
Hani o uzak yolda
Kızları Ayşenin
Kemiğine yapışmış derisi
Heybemde bir çift simit
Ayşem yavrum küçüğüm
Halin yürekler acısı.

Konyada
Tozlu bir yolda
Yozgatta
Uzak bir yolda
Adanada
Sıcak bir yolda
Ne fena ne fena.

M. Sabri ALTINEL

Karanf... Sokağı

Tekmil ufuklar kışladı.
Dört cihet, on altı rüzgâr
Ve yedi iklim beş kıt'a
Kar altındadır.

Kar... ak ilmindeyiz bütün fasıllar;
Ra... Beş... falt, makadam
Tor... arp yolum, patikam
Tüt... anti-toros ve âsi Fırat,
Va... pamuk, buğday ovaları, çeltikler
... boylu boyunca kar altındadır.

Döğüşenler de var bu havalarda
El ayak buz kesmiş, yürek cehennem
Ümit, öfkeli ve hazin.
Ümit sapına kadar namuslu
Dağlara çekilmiş kar altındadır.

Şarl... bilirim çığ tutmuş
Resi... heykeller, destanlar
Ust...
Ko... rin yapısı,
Tra... yarı çıplak venüs,
Gar... manain sokağı
Ve ... Lorca'nın mezarı,
Kar... bebekleri Pierre Curie'nin
... tadır.

Divarları katı sabır taşından
Kar altındadır varoşlar,
Hasretim nazlıdır Ankara.
Dumanlı havayı kurt sevsin,
Asfalttan yürüsün aralık,
Sevmem netameli aydır.
Bir başka ama bilmem,
Bir kaçına bahara kalmıştır vuslat
Kalbim, bu zulümlü sevda.
Kar altındadır.

Gec...
Altm... adularda hava bulanık kızlı
Ekm... gökleri kümülüslü,
Küfe... aşka ve ömre
Çiğn... ire hükmeden
Nef... küçük, elleri büyük,
— ... i yetmez avuçlarına
Kene... ul çağında hepsi —
...cukları kar altındadır.

Hatıp çayın öte yüzü ılıman
Bulvarlar çakır keyif Yenişehirde.
Karanfil sokağında gün açmış,
Hikmetinden sual olunmaz değil.
Mucip sebebini bilirim
Ve kâfi delil ortada...

Karanf...
Camli... kağında bir camlı bahçe
Bir dal... içre bir çini saksı.
Al-al bülür mavide
Bakmay... ngın şarkısı,
Kökü A... ksıda boy verdiğine
...ağda, İncesudadır.

A. Arif

BİR EDEBİYATIN HİKAYESİ

Dekorlar ve Realite

Gilbert MURY'den

Holivut filmleri, Avrupa halkına basit ruhlu ve herşeyin düzenini bir yumrukta yıkabilecek olan boksör adaleli kahramanların tasvirini telkin eder. Evlenme ile milyarder olan hoppa daktilolar, iş adamları ve bayağı dedektifler sık sık çocukluklarına ait yaman düşleri sahnede gerçekleştirirler. Voltaire'in dediği gibi bu, hürriyetin ta kendisi olan «istediğini yapmak» değil midir? Yoksa mâcera düşkünlerinin, yenen yahut yenilenlerin kısır hareketine aykırı düşerdi..

Birleşik Devletlerin amacını daha iyi anlamak için bu iyimser ve bön sinemayı, Atlantik ötesinde sürüsüne bereket sefalet romancılarının çıkarına bırakalım. Bu yazarlar, Avrupa yazarlarından derinden derine ayrılırlar. Çünkü onların dramında yaratıcı insan gücü hiçe alınır. Sosyal muhafazakarlık fatalîteleri toplum içindeki hareketi köstekler. Esâret yalnız dışarıdan gelmez, zorla kendini kabul ettirmez. O kendilerini kaderlerine bırakıveren ruhlarda da kurulur. İlk kolonilerin esenliklerini Tanrının yüksek irâdesinden bekliyen ve «Cenab-ı hakkın» irâdesini durdurmak için duaya bile güvenemiyen şu fatalist prutain'lerin mirası böylece süregelir.

Sendikacı idarecilerin bile çoğu toplunun bütün dünyayı içine alan gelişimine râzı olmazlar. Onlar suregelen haksızlıklar içinde bu gelişme hareketini de parçalıyan küçük-küçük bazı başarılar elde etmekle yetinirler. Belli başlı romancıların siyah yahut beyaz kahramanları da içinde gulyabinilerin hareket edemeden konuştukları realitesiz bir dünyada kımıldanırlar. Yani zavallılar jestlerinin nasıl hareket haline geldiğini kavramazlar. Onlar olayların çaprazlığı içinde kendi sonuçlarile birlikte vardırlar.

«Beyazların Hikâyeleri» adlı eserinde Langston HUGHES, alçak sesle tarif ettiği ırkları birbirinden ayıran kaçınılmaz kanunu üstün körü bir açıklama ile geçiştiriverir. Eserdeki korkunç hüznün aksine olarak reformun imkânlarına uyan sosyal done'ler gibi değil de, biolojik iki fatalite gibi karaların ruhuna aşağılık duygusu, beyazlarınkine de gaddarlık giriverir.

Bu hal ister, bu umutsuz edebiyatta yahut kodaman patronlara bağlı gazetelerde, ister zorunlu bahtsızlığın tasvirinde, yahut ta kaçınılmaz mutlulukta olsun Amerikalı işleri oluruna bırakır. O, hürriyetin teşkilâtçı ve yaratıcı gücüne inanmaz.

300 yıl önce Michael WIGGLESWORTH adında birinin ilk şairane kekemelemeleri Tanrının şaddar zorunluluğunu şakıyordu. İnsanlığa parola olarak «Cenab-ı hakka» verirken insanı sadece onun adına gösterilen ödevleri yapmağa çağırır.

Demek ki bu itaat edebiyatında göze çarpan şey, onun fark gözetmeksizin iyimser yahut kötümser; naturalist veya mistik olabileceğidir. Emerson bâzan ulviliğe inananları, eşyanın ince zarı altındaki evrensel bütünlükle bunun dışına çıkmayı birbirinden ayırmağa çağırır. Biricik günah, pozitif bir hareket için et ve kemikle belirlenmiş yaratıklara bağlanmak olacaktır.

Calıştırılan sınıfların sefaletine bağlanmaktansa yıldızlı tarlalardaki küçükmavi çiçeklerin toplanması daha değerlidir.

Böylece hayal edilmiş boşluklara doğru palas pandıras kaçan POE, vucudün biolojik neş'esi uğrundaki hissine ve nisbi kardeşlik uğrundaki heleçanına rağmen WHITMAN, yapılacak hiçbir şey olmadığını, gerçek dramın bizim tarafımızdan değil, sebatlı ve sabırlı bir hareketle başkaları tarafından oynandığını kabullenerek kendilerini mâzur gösterirler. Bütün bu entellektüel tavırlar «Bir ayak sesini titremeden işitmek» için ruhi gücünü toplayıp evinin içine gönüllü olarak kapanan Emily WILKİNSON'un direnişinde özetlenebilir.

XX.inci yüzyıl FROST ile ROBİNSON'un yeni şiir neslini ortaya çıkarınca kuruluk ve açıklıktan ibaret bir teknik, lirik ifâdeyi; rapor gibi kaleme alınmış bir çeşit efsâne ile yokedecektir. İşte, olayları, artık hiçbir gayretin yenileştiremiyeceğini denenmiş vak'aların çıplaklığı içinde göstermek için başka bir yol daha.

Kolej öğrencilerinin yazı ödevleri alkolizm üstüne yazılmış romanlar ve serserilik hikâyeleri, yani okuyucuyu gündelik hayattan kaçmaya yönelten mâcera yahut hapishane kaçağı edebiyatının başarı elde edişini eski metafizik ve fatalist puritanizme ananelerinin salt yıkılışına bir belirti olarak kabul etmeli mi dir?

Aksine zaman geçtikçe, en ufak araçlariyle amansız ve zıpçıktı bir fatalitenin hükmü altına girmiş bir dünyâ idrâkinin bu dünyanın dışına bir kaçışı telkin edeceği muhakkaktır. Bugün WIGGLESWORTH'un kudreti rabbaniyesinin yerini alan «sosyal makina»ya karşı yapacak bir şey yoktur. Meydanı ona bırakalım. Amerikan yazarlariyle halkının gösterdiği sebep aşağı - yukarı budur. Sonuç, muhayyile eserleri fazladan olarak, bu kadar genç bir millet için oldukça tarihi olan bir geçmişe atılmışlardır.

Bu millet bağımsızlık veya ayrılık muharebelerini yapan millettir.

FAULKNER bu devamlı aykırılıklara örnektir. Bâzan kötünün önünde ki bu mutavaat korkusunu genelleştirmek için rastgele işpozmoza tutulmuş bir delinin hâtıralarını ve içinden bütün bir insanı facia çıkarılabilecek olan devamsız bir kaç hayvanî heyecanı çizer. Bayan da orta derecede, miskin ve kötülüğe yönelmiş kişileri seçer. Yeter ki bunlar yalnız belirli bir surette her toplumsal bağından uzak serseriler olsun. Onlardan kahramanlar çıkarır. Hiç kimse saadetin gerçek bir şanından faydalanamaz. Şu halde biricik hal çaresi olarak kök salmadan dünyayı tezelden biraknak yolu kalır.

CALDWELL'e gelmeden önce bile, etten ve kandan ibâret hiçbir yaratığın sorumlu olamıyacağı şekilde bu «Büyük Makina»nın sonuna kadar iş göreceğini göstermek için sadizme varan şeytani bir alay Henry MİLLER'in şehvetli vahşiliğine karışır. Demek ki toplumsal kasırganın deliliği, herkes için insanın deliliğe dalmasına sebep gösterilmiş, gerekli barışı daha bir müddet için bulmak imkânsızlığından sorumlu tutulmuştur.

Yüzeyde kalan HEMİNGWAY bile farkında olmadan umutsuzluktan kaça bilir. Çünkü olayların içinden bir turistin eğlenceli ilgisizliğile geçer. O da hal çaresi olarak serseriliği öne sürer yazık ki meseleyi görmez bile.

Hiç bir yerde insan kişiliğinin eşyanin düzenini değiştirmek için hürriyeti yoktur. Cumhuriyetçileri Demokratlara değişmenin, seçmenler için, başka - başka etiketler altında ayni devleti muhafaza etmesi olduğu gibi; yer değiştirmek de bir az daha uzakta ayni fatalîteyi yeniden bulmaktır. Realiteyi değil, dekoru değiştirmek . . .

OROZCO

(Birinci sayfadan)

1940-1941 de çalışarak meydana getirdiği adalet sarayı duvarlarındaki freskosu «işçilerin sosyal hareketi» adını taşımakta ve devrimizin şaheserlerinden biri olarak yaşamaktadır. Burada eserin solundaki idealizm bayrağı yeniden dalgalanmakta insan adalelerinin birer yay gibi gerili ve kurulmuş çelik kudreti istikametini tam olarak tayin edememiş bir halde birbiri üzerine yüklemiş bulunmaktadır. Bir çerçivesinde ön plandaki baş döndürücü mücadelelerden ayrılmış olan kısımda bulanık beşer su'uru kitle psikolojisi bütün tezatları ile aksettirilmektedir. Goril gibi bir insan elinde kazma tahribe delicesine koşmaktadır. OROZCO hiç şüphesiz rönesanstan beri gelmiş geçmiş en büyük sanatkârlardan biridir. Her ne kadar onun adı Tintoretto, Michel Angelo, El Greco, Velazquez, Zubaran, Goya'lar gibi fazla yayılmamışsa da eserlerindeki azamet ve kudret hiç te onlardan aşağı kalmamaktadır. OROZCO yeni dünya sanatının öncülerinden biridir. OROZCO sanata yeni bir rönesans getirmiş şahsiyetlerdendir. Bir üçta Picasso, öte üçta OROZCO asrımızın yapıcı ve yaratıcı sanatının tekmil orijinalliğimi temsil etmektedirler.

OROZCO bir Meksika vatandaşı, yeni dünyanın bir ferdi ve devrinin sanatçısı olarak katolik bir durum arzeder gibi görünen hadiseler yığınından müsbet ve değerli kıymetler yaratmaktadır. Ne yazık ki 1950 sonlarına doğru bu dâhi fresko ustamızın öldüğü haberini aldık.

OROZCO albümünün adresini veriyoruz:

Jose Clemente OROZCO
10 reproductions of his mural paintings

Text by
Justino Fernandez
Eugenio Fischgrund
Modern art edltions
Mexico — 1944

Halkımız Ne Diyor

Toplumsal olaylar ve hayat şartları halkın duygu ve düşüncelerine istikamet verir. Bu böyle olunca, halkın duygu ve düşüncelerinin ifadesi olan halk sanatı maddi hayatın, yaşanılan hayatın geniş ölçüde izlerini taşır.

Bu sütunlarda halk sanatından örnekler vererek halkımızın toplumsal olaylar karşısındaki duygu ve düşüncelerini belirteceğiz. Mahseme olarak halkımızın müşterek mülkiyetine geçmiş, halkımızın müşterek malı olan — yani folklor mahsulü olan — edebi örnekleri kullanacağız.

Bir konu seçeceğiz. Halkımızın bu konu ile ilgili türkülerini, manilerini, hoyratlarını... derliyeceğiz. Elimize geçen örnekleri bir sıra ve bir seçmeye tabi tutmadan yayınlıyacak ve bu örnekleri tasnilayıcı açıklamalarda bulunacağız. Böylelikle, bu işin sonunda halkımızın muhtelif olaylar karşısındaki duygu ve düşüncesi belirlenmiş olacaktır. En fazla işlenmiş bir tem olması dolayısıyla önce «Askerlik ve Harp» konusunu seçiyoruz.

ASKERLİK ve HARP

— I —

Gasaturam salavır
Asker olan yollanır
Delikanlıları sorarsan
Yüzbaşılara yalvarır.

— Delikanlılar kaaturuları bellerinde askere gidiyorlar — Sevk edilecek olanlar isaayonda — Analar, bacılar, nişanlılar onların ardında — Delikanlılar sevdiklerini bir defa daha görebilmek için yüzbaşılara yalvarıyorlar —

Ayağında nalini
Yolda yapar talimi
Askerlere emred'yor
Yüzbaşının hanımı.

— Emirlerinin (emirber, hizmet eri) askerler arasında bir ad da kemikçidir — Askerlere yüzbaşı değil de, hanımı emrediyor — Bir zamanlar emirerlerinin durumu B. M. M. de de bahis konusu oldu... —

Koca konaklarda kura çekilir
Kurası çıkanın boynu bükülür
Anası babası yola döküllür
Eğil dağlar eğil yârimi görem.

Kışlanın önünde bir uzun ... ...
Kimimiz nişanlı kimimiz evli
Silada bıraktım bir saçı telli
Eğil dağlar eğil silamı görem.

— Halkımızın oturduğu meskenler yerle bir, kümes gibidir — O sebepten kura çekilen binalar koca görülür — Kurası çıkanın boynu bükülüyor — Az sonra askere gidecektir... —

— Kimisi nişanlı kimisi evlidir — Sevdikleri uzakta kalmıştır — Çare yok, Ancak dağlar eğilirse görebilirlerdi... —

Maparadan geliyor ağıtlar sesi
Yaktı yandırdı bütün alemi nası
Pazarda satılıp şehitler fesi.

Hani benim mor sümbüllü bağlarım
Antep diye hazin hazin ağlarım.

Fransızlar hertaraftan göründü
Yağ kalmadı yüreklerde eridi
Nice yiyitler istihkâmda çürüdü.

Hani benim mor sümbüllü bağlarım
Antep diye hazin hazin ağlarım.

Fransızlar dört taraftan geldiler
Top sesinden hep sabiler öldüler
Nice gelinler evde bikes kaldılar.

Hani benim mor sümbüllü bağlarım
Antep diye hazin hazin ağlarım.

Dünyayı kendi aralarında bölüşemiyen emperyalister birbirlerine düştüler. Bu suretle birinci dünya harbi koptu.

Bu harbin sonunda köhne Osmanlı saltanatı mağlup olunca emperyalistler memleketimizi dört taraftan istila etmeğe başladılar. Bu arada Fransızlar da Gaziantep ve civarını işgal ettiler. Yukarıdaki parça Fransızların Antepi işgal etmeleri üzerine yazılmıştır.

— İstilacılar sayısız babayiğidin canına kıydılar — Analar bacılar, gelinler ağladı — Yanlız memleketimizin insanları değil bütün dünya kan ağladı — Antebi işgal etmeğe sürülen Fransız askerlerinin de, sömürgelerden toplanan askerlerin de anaları ağladı — Yiyitler istihkamlarda çürüdü — Bebeler top sesinden öldü — Gelinler boynu bükük kaldı. —

— Ölenlerden birer fes kaldı — Onu da pazara çıkardı analar — Açıklarını giderebilmek için-sattılar. —

— «Hani benim memleketim dağlarım
Düşman aldı onun için ağlarım.»

Ve işte halkımızı kurtuluş savaşı yaratmağa sevkeden acılar, ıstıraplar...

— Arkası var —

Mehmet FIRAT

TÜSTAV

HİKÂYE

Şaheser

Kitabevi sahibi masasında düşünceli düşünceli otururken, içeriye posta müvezzii girdi, bir telgraf uzattı. Kitabevi sahibi telgrafı müthiş ümitlerle kaptı. Ölü mevsim denilen yaz ayları içinde olduğundan, sürüm hemen hemen durmuştu. Buna karşılık vâdesi yetmiş, ödenmesi zaruri borçları vardı. Bu telgrafsa peşin tediyeli herhangi bir yeni sipariş yahut eski alacağına mahsuben ödenen bir borç velhasıl bir ümit kapısı olabilirdi.

Telgrafı bir solukta okudu:

«Bir şâheser yarattım. Basar mısınız?
Recep Girgin.

On kelime cevaplı.»

Sıcak bir haziran öğlesiydi. Müz'iç karasinekler cansıkıntılı münhanilerle kitaptan kitaba uçuşuyor, arada kitabevi sahibinin iri burnuna zarif bir kanat darbesi vurmayı da ihmal etmiyorlardı.

Kitabevi sahibi okkalı bir küfürle telgrafı fırlattı, sırtını iskemlesine yaslayıp, şekerleme yapmayı denedi. Fakat... Ödenmesi gereken borçlar, derhal ödenmesi gereken borçlar, herhalde ödenmesi gereken borçlar, mutlaka ödenmesi gerekiyorken ödenmediği için taksite bağlandığı halde ödenmeyen günü geçmiş, dalgalı, dalgasız, inhinalı, inhinasız, girintili çıkıntılı borçlar, borçlar, borçlar...

Kalktı. Kitabevinin içinde köşeleme dolaşmağa başladı. Demin küfürle fırlattığı telgrafa gözü ilişince, kafasında bir ihtimal belirdi... Olmaz da değildi hani.. Başlangıçta tâbiler tarafından yüz bulamayan dâhiler yok değildi ki.. Bizde bile misaller vardı. Bu delikanlı da bunlardan biri olabilirdi pekâlâ!
Telgrafı yerden aldı, tekrar okudu:

«Bir şâheser yarattım, basar mısınız?»

Çokgirgin soyadlı birinin bir şâheser yaratabilip yaratamıyacağı hususunda tereddüde düştü. Böyle iddialı, hagaragort, zıpır soyadının sahibi herhangi bir şâheser yaratamazdı amma, bir an için yarattığını farzetti.

...Recep Çokgirgin'in romanını basıyor. Ölü mevsime rağmen, kitap piyasaya arzedilir edilmez öyle bir alâka, öyle bir sürüm ki.. Anadolu'nun dört bucağından sipariş üstüne sipariş. İkinci, üçüncü, beşinci, yirminci baskılar.. Dükkânın önü omuz omuza, itişme, kakışma. Para oluk gibi akar...

Tam bu sırada yolunu şaşırmış tecrübesiz bir karasinek kitabevi sahibinin burun deliğine girdi, çıktı. Burun deliği fena halde kaşınan kitabevi sahibinin aklı başına gelmişti. Serçe parmağile burun deliğini kaşıyarak masasının başına geçti, şöyle bir cevap yazdı:

«Eserinizi görmeden birşey denemez.»

Daha ertesi gün gene ayni saatlerde Recep Çokgirgin'den yeni bir telgraf:

«Eserimle birlikte yola çıktım, geliyorum.»

Üç gün sonra, kitabevi sahibi dalgalı ve çapraz alacaklılarından ikisini başından atmak için kantere bata çıka bin dereden bir su getiriyordu ki, kapı vurulmadan açıldı; tahminen yirmi yaşlarında, kelle kulak yerinde bir taşra delikanlısı, koltuğunda zırıltı bir dosyayla içeri girince kâatlar havalandı, dehşete düşen karasinekler birer köşeye sindiler...

Zırıltı dosyasını kitabevi sahibinin önüne bırakan delikanlı:

— Ben Recep Çokgirgin!
diye kendisini tanıttı.

Kitabevi sahibi dosyaya ümitle baktı. Hayli şişkin görünüyordu. Üç yüz sayfa olsa kaç forma tutacağını, kâğıt, dizgi, baskı, kapak için sarfedeceği parayı filân aklından hızla geçirerek dosyanın kapağını kaldırdı, ilk sayfanın ilk satırına göz attı:

«Hayatta muvaffak olmanın en büyük sırrı...»

Dosyanın kapağını kapadı.

Masasının kenarını kocaman elleriyle sımsıkı kavrayan delikanlıysa, iyi bildiği bir imtihan sorusunu cevaplandırır gibi:

—.... realizm, romantizm, nesir şiir... ben.. eserim... ben...

diye başlamıştı ki, kitabevi sahibi:

— Bütün bunlar tâbi olarak, hatta herhangi bir okuyucu olarak beni alâkadar etmez. Bütün bunları kendinize saklayıp...

Tokat atacak kadar hırslanan delikanlı:

— Nasıl? dedi, alâkadar etmez mi?

Birdenbire ürken kitabevi sahibi:

— Yâni demek istiyorum ki...

diye düzeltmek istediyse de, beriki:

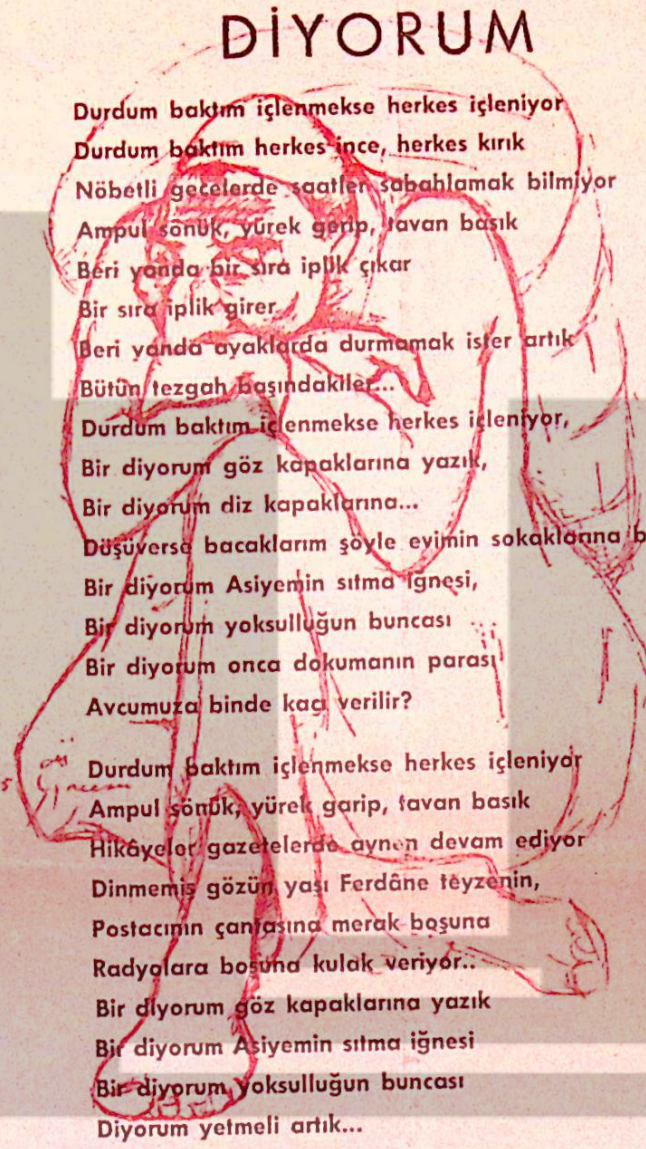
— Eserimi okumadan evvel sanat telâkkim hakkında bilginiz olmalı! diye asıldı, aksihalde, eserimi anlamak hususunda zorluk çekersiniz! Binânaleyh, realizm... romantizm... nesir,,, ben... eserim.... ben .....

Kitabevi sahibi kendisini sandalyesine bıraktı.

Hâlâ ürküntü içindeki karasineklere gelince.. Yavaş yavaş ağır bir rehavet içine yuvarlanmaktaydılar. İlkpeşin kanatları düştü, sonra gözkapaklarına kurşuncuklar asılmağa başladı.. Esnediler, tekrar esnediler.. ve uykunun engin deryasına dalıp, bu sıcak haziran öğlesinin azabından kurtuldular.

Orhan KEMAL - 951

DİYORUM

Durdum baktım içlenmekse herkes içleniyor
Durdum baktım herkes ince, herkes kırık
Nöbetli gecelerde saatler sabahlamak bilmiyor
Ampul sönük, yürek garip, tavan basık
Beri yanda bir sıra iplik çıkar
Bir sıra iplik girer
Beri yanda ayaklarda durmamak ister artık
Bütün tezgah başındakiler...
Durdum baktım içlenmekse herkes içleniyor,
Bir diyorum göz kapaklarına yazık,
Bir diyorum diz kapaklarına...
Düşüverse bacaklarım şöyle evimin sokaklarına bir...
Bir diyorum Asiyemin sıtma iğnesi,
Bir diyorum yoksulluğun buncası
Bir diyorum onca dokumanın parası
Avcumuza binde kaç verilir?

Durdum baktım içlenmekse herkes içleniyor
Ampul sönük, yürek garip, tavan basık
Hikâyeler gazetelerde aynen devam ediyor
Dinmemiş gözün yaşı Ferdâne teyzenin,
Postacının çantasına merak başına
Radyolara boşuna kulak veriyor..
Bir diyorum göz kapaklarına yazık
Bir diyorum Asiyemin sıtma iğnesi
Bir diyorum yoksulluğun buncası
Diyorum yetmeli artık...

Şükran KURDAKUL

Şekil Araştırmaları üzerine Notlar

1.

Günümüzün sanatçıları şekle ve muhtevaya verdikleri ehemmiyete göre ikiye ayrılıyorlar. İşin esasına bakarsanız bu ayrılmanın sebebi de malûm mesele. Halka hizmet gayesinde olan ve inandığını çekinmeden söyliyebilen sanatçı muhtevaya birinci plânda yer veriyor, şekil oyunlarından mümkün olduğu kadar uzak kalmağa uğraşıyor. Devrinin anlayışlarıyla pek bağdaşamıyan, fakat kendi istediğini, kendi inandığını da söyliyecek kudreti olmayan, cesaretsiz sanatçı ise mahut fildişi kuleye kapanıp şekil oyunlarıyla avunmağa çalışıyor, ve böylece bağdaşamadığı anlayışlara pasif olarak hizmet ediyor. Bu sanatçıya sorarsanız sanat günlük endişelerin üzerinde dir. Sanat sanat içindir. Sizi aldatmak için uğraşıyor sanmayın, daha fazla kendini aldatmak için uğraşıyor.

2.

Yalnız memleketimizde değil, bütün dünyada, yeni şekil araştırmalarını şöyle tarif eden tenkidciler var: «Bir gün bir sanatçı çıkar, kullanılagelmekte olan kalıplardan bıkmıştır, bir yenilik, bir değişiklik aramaktadır, kendisinden evvel gelenleri aşmak, yeni bir teknik kullanmak gayesindedir, işte bu sanatçı, eğer gerçekten büyük bir sanatçı ise, herşeye yeni bir cepheden bakar, bütün eski kalıplar kırıp yeni kalıplar yaratır. Böylece sanat kendine yeni bir yol bulmuş, yeni imkânlar sağlamış olur.» Bu gibi tarifleri yapanlar arasında iyi niyetli kimselerin de bulunması insanı üzüyor.

3.

Şekil muhtevadan ayrı olarak düşünülmesi mümkün olmıyan bir şeydir. Yani yalnız şekilde yenilik düşünülemez. Her yeniliğin şekille beraber muhtevada da aranması gerekir. İyi sanatçı bu ikisi arasındaki münasebeti doğru olarak tayin edebildiği kadar iyi sanatçıdır. Daha açık söyliyelim: Bugün elimizde olan kalıpları belli devirlere ait belli muhtevalar şekillendirmiştir, geliştirmiştir. Yani elimizdeki her kalıbı tayin etmiş olan bir muhteva vardır, yani her şekil bir muhtevanın neticesidir. Bunu anlamış olan iyi sanatçılar, kendi görüşlerine göre, çeşitli hal yollarına saparlar. Şekle bağlı, fakat bir bakıma gerçekten iyi bir sanatçı olan Yahya Kemal, meselâ, eserlerinin kalıbını değiştirmemiş ama o kalıpları yaratmış olan muhtevayı da bırakmamıştır. Kendini eskiye gömmek, hayattan uzaklaştırmak pahasına da olsa şekil ve muhteva meselesini çözmenin yolunu bulmuştur. Osmanlıların en iyi şairidir. Tutup eski kalıplarla günümüzün muhtevasını vermeğe kalksaydı hiçbir şey olamıyacaktı.

4.

Eski kalıplara bağlı kalmış olanlara şekilperest diyoruz. Bu tarif yanlış değil ama eksik. Şekilperest, şekli muhtevadan evvel bilen, daima şekil endişesiyle hareket eden sanatçıdır. Bu cins sanatçıların büyük bir kısmı kendi kabul ettikleri kalıbı en mükemmel kalıp olarak görürler, değişmez ve herşeyi ifade edebilir zannederler. Diğer bir kısmı ise, daha ileri fikirli olanlar, durmadan yenilik peşinde koşarlar, muhteva icap ettirsin ettirmesin, şekil üzerine kafa yorarlar. Yani bir bakıma Orhan Arıburnu da, Eren Eyuboğlu da şekilperesttirler. Bakın, Ehrenburg, Yazar ve Hayat adlı yazısında, ne diyor: «Benim için şekilperest iç zenginliği olmayan insandır; nasıl konuşulacağını bilir, fakat söyliyecek şeyi yoktur.»

5.

Şekilperestlere ne dense boş. Bütün bunları yazıyorum, şu noktaya geleceğim de ondan. Genç bir yazar S. Ali teknik bakımından R. Nuri'den pek ileri değildi diyor. Doğru söz. Öyle sanıyorum ki S. Ali bu sahada R. Nuri'yi geçmek için hiç uğraşmadı. Bir kere, mümkün olduğu kadar çok insana hitabetmek istiyordu. Kabul edilmiş şekilleri, yüzyıllarca işlenerek en mükemmel haline gelmiş, alışılmış kalıpları değiştirerek okuyucu sayısını azaltmak işine gelmezdi. Söyliyeceği sözü elde mevcut kalıplara sığdırmak için uğraştı, ve gayet tabii, beşeri olabildi, sosyal olamadı. S. Ali'nin düşüncesi de yanlış değildi, yalnız anlıyamadığı bir nokta vardı: Eski kalıpları değiştirmenin bir heves değil, bir zaruret olduğu.

6.

Bu zaruretin nerden doğduğunu, yani kalıpların niçin değişmesi gerektiğini, kendi anlayışımıza göre anlatmıya çalışalım: Hayat daimi bir akış içindedir, bütün müesseseleri, bütün kıymetleri ile durmadan değişir. Bu değişmenin sebebi insanların yenilik hevesi değil, ekonomik zaruretlerdir. Her gün etrafımızda gördüğümüz gibi, istihsal vasıtaları durmadan değişmekte, gelişmektedir. Bu insanlar arasındaki istihsal münasebetlerinin değişmesine sebep olur. Aliler ile Veliler başka türlü alış verişe girişirler. Düşünceleri, inançları, fikirleri, zevkleri değişir. Çünkü etrafında çevrelendikleri menfaatler değişmiştir. Velhasıl içinde yaşadığımız dünya değişmiş, sanatçı ve hitabettiği insanlar değişmiştir. Sanat eserinin anlatacağı şey, muhteva değişmiştir, ve bu yeni muhtevaya, eski muhtevanın zorlamasiyle, yeni kalıplar peşine düşerler.

7.

İşte biz bugün, bütün dünyada, bu durumdayız. Ehrenburg, aynı yazıda, şöyle diyor: «Bana öyle geliyor ki devrimiz kendi muhtevasını ihtiva edebilecek kalıpları henüz bulamadı.» Bugün yeni bir dünya görüşü, yeni bir sanat anlayışı var, her şeye yeni bir cepheden bakmak zorundayız. Elimizdeki eski kalıplar, alışılmış şekiller yeni muhtevamıza yetmiyor. Şekilperestler, bir yanda, ölü şekil oyunlarına devam ederken, biz, öbür yanda, söyliyeceğimiz sözü ihtiva edebilecek kalıpları arıyoruz. Bunu böylece bilmek, ve yeni şekiller peşinde olan sanatçıları, sanat anlayışlarına göre ikiye ayırmak gerek. Yani kısacası yeni muhtevanın yeni kalıplarını arıyanlar şekilperestlerle karıştırılmasın, diyoruz...

Memet FUAT

Abdülbâki Gölpınarlı'nın en son ve en mühim eseri:

MEVLÂNÂ CELÂLEDDİN

Hayatı, tasavvufu ve dünya görüşü, şiir anlayışı ve şiirlerindeki unsurlar ve Mevlânâ'dan örnekler (A. Kadir tarafından stilize edilmiştir)

İNKILÂP KİTABEVİ

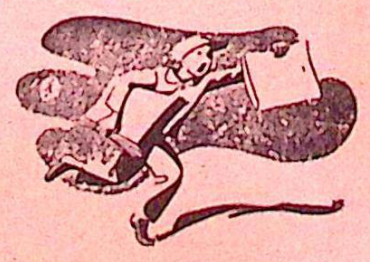
YAŞADIĞIMIZ

★

MEMET FUAT

(Roman)

Fiyatı 100 kuruş olan bu kitabı dergimizin aboneleri 75 kuruş yollıyarak edinebilirler.

Kasım sayımızı muhakkak okuyunuz.

Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden:
MEHMET ABİDİN ÖZKAN

★

Abone: 6 aylık 200, yıllığı 400 Kuruş. Her türlü müracaat için aynen şu adrese yazılmalıdır:

★

«P. K. 38 Aksaray - İstanbul.»

★

Çituri Biraderler Basımevi.